

Priateľim Ťa so Zemo

o kamarátstve

bez ktorého Ťa nedá žiť

Bibiana

Milí priatelia,

Vítame vás na našej výstave. Že takúto výstavu chceme pripraviť, vedeli sme už dávno - dlho sme sa však nemohli rozhodnúť, ako ju nazveme. Chceli sme, aby bolo v názve všetko: my, Zem i náš vzťah. Možno nie taký, aký dnes naozaj je, ale taký, aký by mal byť. Mali by sme byť predsa priateľmi a nie pánmi Zeme.

Kameň, ktorý vyhodíme nahor, spadne dole. Všetko, čo Zemi spravíme, sa nám skôr či neskôr vráti a zasiahne nás. Naša Zem je zatiaľ jediným známym miestom vo vesmíre s presne takým zložením vzduchu, vody a žiarenia, ktoré nám umožňuje prežiť.

Ak vyrúbeme pralesy a zašpiníme moria, nebude čo dýchať, lebo práve ony vytvárajú kyslík, ktorý potrebujeme. Keď vystriekame tisícky sprayov, vychladíme tisícky miestnosti a vyrobíme tisíce computerov, malá ozónová diera nad našimi hlavami prestane byť malou a pustí k nám ultrafialové žiarenie, ktoré zapríčiňuje rakovinu.

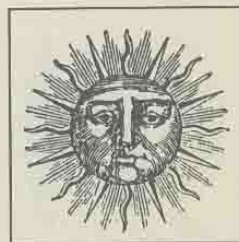
Ak spálime vagóny uhlia a prejazdíme na autách tisíce kilometrov, exhaláty z nich vystúpia nahor k oblohe a spravia na nej pokrývku, ktorá nepustí zo Zeme slnečné teplo. Najprv tu bude dusno ako v skleníku, potom sa začnú topiť ľadovce a zaplavia mestá pri mori...

Ak jednoducho nebude Zem zdravá (práve tak, ako musia byť zdravé deti či každý z nás, aby sa cítil dobre), nebude mať dosť síl na to, aby pripravila dosť kyslíku, premyla dosť riek či "vychovala" dosť stro-
mov a zvierat.

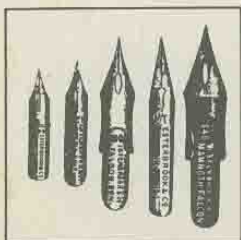
Naša výstava toho nemôže veľa. Môže vám ukázať niektoré veci tak, ako ich vidíme my. Môže vám ukázať, ako všetko so všetkým súvisí a čo je vlastne za tým, keď sa povie "zlé životné prostredie" alebo "ekologická katastrofa". Pre človeka na vozíčku môže byť bariérou centimetrový schodík. Pre mamu môže byť ekologickou katastrofou znečistené ovzdušie, ktoré vyvoláva astmatické záchvaty u jej dcéry.

Aj pri tom najobyčajnejšom - umývaní zubov, jazde autom či nákupe - môžeme Zemi pomôcť. A ak niekto nevládze pomáhať, nič to. Niekedy stačí začať hovoriť o tom, že svet bez dymu, hluku, púští a betónu by bol predsa len lepší. Bude?

Zora Pauliniová

SLOVNÍČEK

Alternatívny - iný ako doterajší, ktorý čerpá zdroje nad prípustné hranice; šetriaci prírodu; udržateľný

Biosféra - celý priestor na Zemi, v ktorom sa vyskytuje život

Devastácia krajiny - poškodenie a spustošenie krajiny, spôsobené činnosťou človeka (povrchová ťažba, odlesnenie, erózia)

Diverzita - pestrosť, rozmanitosť; množstvo druhov rastlín a živočíchov, nachádzajúcich sa na určitom území

Ekológia - veda, skúmajúca vzájomné vzťahy medzi živými organizmami navzájom a vo vzťahu k životnému prostrediu; veda o súvislostiach v prírode

Ekosystém - prírodný celok, zahŕňajúci na určitom území všetky živé organizmy, vrátane prostredia. Ekosystémom môže byť strom, mravenisko, lúka i oceán.

Exhaláty (emisie a imisie) - všetky odpadné látky, väčšinou plynne, ktoré sú vypúšťané do ovzdušia. Môžu byť prírodného pôvodu (napr. sopečná činnosť) alebo spôsobené činnosťou človeka. Emisie sú exhaláty, vyletujúce zo zdrojov znečistenia do atmosféry. Vplyvom rozptylu, prekonania veľkej vzdialenosti či chemických reakcií sa menia na imisie.

Freóny - zlúčeniny, ktoré rozkladajú atmosférický ozón a tým prispievajú k vytvoreniu ozónovej diery, prepúšťajúcej na Zem škodlivé ultrafialové žiarenie

Globálne otepľovanie - postupné ohrievanie Zeme vplyvom ľudských činností, vyvolávajúcich skleníkový efekt, s nepriaznivými následkami - topením ľadovcov, vzostupom morskej hladiny, podnebnými katastrofami a záplavami území

Kyslý dážď - dážď, obsahujúci kyseliny, ktoré vzniknú spojením exhalátov z dopravy, priemyslu a energetiky a vody v ovzduší. Kyslý dážď spôsobuje veľké škody na lesoch, úrode, budovách, jazerách, vodných tokoch a ľudskom zdraví.

Obnoviteľné zdroje - také zdroje materiálu alebo energie, ktoré sa dokážu obnovovať a preto ich nie je možné pri udržateľnom hospodárení vyčerpať

Odpady - látky a energie, ktoré nenašli v prostredí ďalšie využitie a preto sa stali zbytočnou záťažou či dokonca ohrozením. Sú symbolom neekonomického využívania našich zdrojov.

Ozónová diera - oblasť so zníženým výskytom ozónu, spôsobená rozpadom ozónu vplyvom freónov

Potravinový reťazec - vyjadruje základné vzťahy medzi organizmami v ekosystéme pri zabezpečovaní si potravy. Potravinový cyklus je väčšinou tvorený druhmi, ktoré sú voči sebe v postavení dravec - korisť. V reťazci sa z jedného článku na druhý odovzdáva asi 10 % energie, ale aj škodlivé látky, hromadiace sa v organizme.

Skleníkový efekt - jav, zapríčinený tým, že niektoré plyny (oxid uhličitý, metán, oxidy dusíka a freóny) neprepúšťajú tepelné žiarenie zo Zeme do vesmíru, ale odrážajú ho naspäť na Zem. Spôsobuje sa tak pomalé zohrievanie planéty s následnými klimatickými a inými zmenami.

Tretí svet - označenie pre niektoré krajiny hlavne v Afrike, Južnej Amerike a Ázii, ktorých hospodárstvo je menej rozvinuté. Tieto krajiny čerpajú oveľa menej zdrojov a energie a majú veľa problémov aj vďaka nerovnomernému rozdeľovaniu svetového bohatstva.

Udržateľný vývoj - taký vývoj, ktorý neohrozuje svoje vlastné zdroje a tým aj možnosť svojho pokračovania. Je nutnou podmienkou ďalšieho prežitia.

LES

Les je bohatý ekosystém, v ktorom majú domov rastliny, zvieratá, machy i vtáky. Je miestom odpočinku, studňou kyslíka i vody. Pomáha nám bojovať proti skleníkovému efektu a globálnemu otepľovaniu.

Čo pre nás znamená?

- vytvára kyslík, pohlcuje kyslíčnik uhličitý
- zabezpečuje prírodnú rovnováhu
- Je domov pre mnohé živočíchy
- Je zdrojom vody
- zmierňuje klimu
- možno si v ňom oddýchnuť
- poskytuje nám drevo ako obnoviteľný zdroj a pracovné príležitosti

Kto a čo ho ničí?

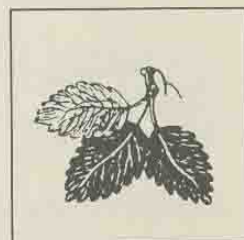
- Nadmerná ťažba, holoruby a nedostatočná starostlivosť oň
- Exhaláty z priemyslu, elektrární a dopravy, kyslé dažde, ultrafialové žiarenie z ozónovej diery
- Zbytočné výruby kvôli cestám, novým zjazdovkám či hotelom

Čo sa deje?

Rovnováha lesa sa nadmernou ťažbou naruší. Exhaláty poškodia organizmus stromov, kyslé dažde vymyjú z pôdy živiny, ktoré strom potrebuje a zároveň uvoľnia jedy, ktoré stromu škodia. Les prestane byť odolným, napadnú ho škodcovia, ohrozí sucho a začne zomierať. Nedokáže stabilizovať klimu a zachytávať vodu, dôjde k erózii. Spolu s ním zanikne aj celý lesný ekosystém - zvieratá a rastliny. Ale aj bez ťažby stratia nadmerným zaťažením (príveľa turistov, výstavba mamutích zjazdoviek, lanoviek a chát) národné parky a rezervácie svoje pôvodné poslanie - ochranu prírody a udržanie prírodnej rozmanitosti.

Ako môžeš pomôcť?

- Zorganizuj s kamarátmi lesnú brigádu - sadenie stromčekov.
- Ak na výlete nájdeš v prírode smeti, vyzbieraj ich.
- Šetri energiu - kyslý dážď zapríčiňuje kyselina sírová, pochádzajúca z oxidu siričitého.
- Recykluj papier.
- Zasaď strom - ak dnes zasadí 100 000 ľudí po jednom strome, roku 2000 budú tieto stromy pohlcovať pol milióna kíl CO₂.
- Zaujímaj sa o to, ako ináč možno lesom pomôcť. Kontakt:
Nadácia Zelená nádej, Lesoochranárske zoskupenie VLK, Levočská 5,
080 01 Prešov, T: 091/ 345 00, FAX: 091/ 314 45
Nadácia Global Releaf, Kammerhofská 24, 969 01 Banská Štiavnica, T:
0859 239 59, 225 38, FAX: 0859/ 225 38

*Pôvodne
bolo 95 %
nášho územia
pokrytých lesom,
zalesnené neboli
iba holé skaly,
hrebene
najvyšších hôr
a malé stepi.*

STROM

Strom je zelený dom vtákov a hmyzu v meste, pozdrav lesa, živá socha z námestí a ulíc. Z miest, kde žijeme, vysáva prach, hluk a exhaláty.

*Za rok môže
hektár bukového
parku pohltiť 63
ton prachu.
Stromy znižujú
počet chorobo-
plodných zárodo-
kov vo vzduchu.*

Čo pre nás znamená?

- tvorí malý ekosystém rôznych živočíchov
- ochraňuje pred dažďom a hlukom
- pohlcuje baktérie a prach
- vyrába kyslík a spotrebúva oxid uhličitý
- láme vietor, v lete dáva chladok, v zime chráni pred severákom
- zabraňuje vysušaniu pôdy
- zmäkčuje tvrdé mestské priestory, tvorí krásne stromoradia
- poskytuje odpočinok pre oči, teší nás

Čo ho ničí?

- výfukové plyny áut a exhaláty z tovární
- kyslý dážď
- neodborné zásahy do koruny i do koreňov, neošetrené rany
- udupaná zem okolo
- sucho i stále zamokrenie
- zabetónovanie, zaliatie asfaltom
- solenie ciest

Čo sa deje?

Všetky veci, ktoré na strom zle pôsobia - sucho, exhaláty, zlá starostlivosť - môžu zapríčiniť jeho smrť. V mestských uliciach bude menej kyslíka, viac škodlivých plynov, prachu a hluku, deti častejšie ochorejú. Stratí sa príjemná atmosféra a pohoda.

Ako môžeš pomôcť?

- Chráň stromy a nedovoľ ich poškodiť.
- Bojuj proti soleniu ciest a chodníkov, ktoré ničí stromy.
- Staraj sa o park pri vašom dome alebo o iný zelený priestor.
- Recykluj papier.
- Vyhýbaj sa veciam, ktoré majú priveľa obalov. Z 12 - ročného stromu možno urobiť 700 vreciek, ktoré sa vo veľkom obchode rozoberú za 2 hodiny.
- Prípoj sa k organizácii, ktorá sa stará o stromy. Kontakt: Spoločenstvo Horský park, Majakovského schody 13, 811 02 Bratislava.

ENERGIA

Uvoľňujeme ju zo zásob Zeme, kde sa miliardy rokov ukladala, ale prichádza k nám aj z vesmíru - zo Slnka. Mnohé naše činnosti by sme bez nej nemohli vôbec robiť.

Ako ju získavame?

- spaľovaním fosilných palív
- uvoľňovaním z rádioaktívneho paliva
- z vodných, prílivových a veterných elektrární, zo slnka a z biomasy

Čo sa deje?

Tepelné elektrárne zamorujú vzduch exhalátmi a tvorí sa smog. Vznikajú kyslé dažde, skleníkový efekt a globálne otepľovanie. Ťažba fosilných palív ničí veľké územia, zanikajú mestá a obce. Jadrová energetika zase nie je dostatočne bezpečná a zanecháva za sebou rádioaktívne odpady, ktoré nás môžu ohrozovať desiatky tisíc rokov.

Čím viac v priemysle i v domácnostiach plytváme, tým viac energie sa musí vyrobiť. Na jej výrobu však väčšinou spotrebúvame neobnoviteľné zdroje. Keď sa tie spotrebujú, ďalšie generácie už nebudú môcť žiť v rovnakom pohodlí, ako my.

Ako môžeš pomôcť?

• Šetri energiu, kde len môžeš. Ak to naozaj netreba, nepoužívaj elektrickú energiu (ak sa neponáhľaš von, sušič vlasov je zbytočný). Zhasínaj svetlo pri odchode z izby - ale len vtedy, ak budeš vonku dlhšie ako 5 minút. Porad' rodičom, aby si pri kúpe elektrospotrebičov všimli ich spotrebu. Žiarivky dokážu ušetriť až 80 % energie.

• Zisti, ako máte pred únikom tepla izolovaný byt. Dobrá izolácia dverí a okien ušetrí energiu a zvýši teplotu v byte. Vetraj iba krátko, prievanom, 5-10 minút.

• Choď pešo, bicyklom alebo hromadnou dopravou všade, kde to ide. Presvedč rodičov aby, ak majú výber, dali prednosť autu s nízkou spotrebou a zároveň jazdili ekonomicky.

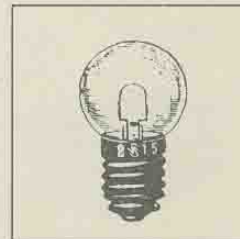
• Zaujímaj sa o alternatívne zdroje energie a pripoj sa k organizáciám, ktoré sa venujú úsporám energie. Kontakt:

Fond pre alternatívne energie, Gorkého 6, 811 01 Bratislava, T, FAX: 07/ 364 665,

Greenpeace, PO BOX 58, 814 99 Bratislava, T, FAX: 07/ 313 968

Nadácia Energocentrum, Radlinského 11, 813 68 Bratislava,

T: 07/ 363 150, FAX: 07/ 325 618

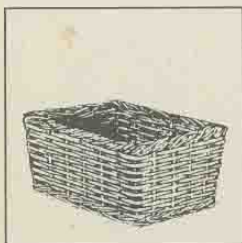
*Americké
chladničky
spotrebúvajú 7%
z celkovej
spotreby energie
v USA, čo
znamená
produkcii
25 veľkých
elektrární.*

ODPADY

Príroda ich nepozná, ale my áno. Sú verným sprievodcom skoro každej našej činnosti. Veci, ktoré sú pre niekoho odpadom, však môžu byť pre iného pokladom.

Odkiaľ sa berú?

Vytvárame ich v každom momente našej činnosti, pretože nepracujeme v uzavretom cykle.

Čo sa deje?

Odpady ukladáme na skládky, vylievame do riek a morí, spaľujeme ich a zakopávame. Je ich tak veľa, že nimi zahlcujeme naše prírodné prostredie a jedy z nich sa k nám dostávajú prostredníctvom našich potravín, znečistenej vody či vzduchu (metán zo skládok, dioxíny zo spaľovní).

Ako môžeš pomôcť?

- Tried' svoj odpad a odovzdávaj ho do zberu.
- Vyhni sa plastom a kombinovaným obalom (tetrapak), ktoré sú prakticky nerozložiteľné a pri spaľovaní uvoľňujú škodliviny.
- Používaj recyklované materiály, napríklad recyklovaný papier.
- Zorganizuj zbieranie odpadkov vo vašom parku či na dvore.
- Vyhni sa veciam, ktoré majú príliš veľa obalov.
- Pripoj sa k organizácii, ktorá sa zaoberá recykláciou odpadov.

Kontakt: Dubnická ekologická skupina, PK 627/10-68, 018 41 Dubnica nad Váhom, T: 0827/215 41.

*Jednorázové
plienky zaberajú
v Amerike
5 % všetkých
skládok a na to,
aby sa rozložili,
potrebujú 500
rokov. Vo svete sa
ročne použije 15
až 20 miliónov
papierových
plienok.*

018 41 215 41

Zelené konzumentstvo

Zelenými spotrebiteľmi sa staneme, ak si budeme veci v obchode vyberať nielen podľa ceny a chuti, ale aj podľa toho, aký dopad majú na životné prostredie.

Čo sa deje?

Záujmom obchodu je predaj čo najviac, aby sa zvýšil obrat. Často sa stáva, že obal, v ktorom je tovar zabalený, váži a stojí viac, ako samotný výrobok. Reklama, ktorá na nás útočí zo všetkých strán a vyzýva nás k čoraz väčšej spotrebe, je tiež zarátaná v cene výrobku. Menej šetrnosti a viac plytvania však znamená väčšiu spotrebu minutej energie a prírodných zdrojov, viac exhalátov v ovzduší a viac odpadu na smetiskách.

Čo môžeš spraviť?

- Mysli dopredu, vyberaj pozorne. Z čoho bol tovar vyrobený - z obnoviteľných či neobnoviteľných zdrojov? Testoval sa na zvieratách? Je bezpečný pre vodu, pôdu, vzduch, pre nás? Môže byť použitý znovu? Koľko energie treba na jeho výrobu a koľko pri jeho prevádzke? Neexistuje iný, lepší výrobok? Potrebujeme ho naozaj, alebo nás len upútal jeho exkluzívny obal či pritiahla reklama v televízii?

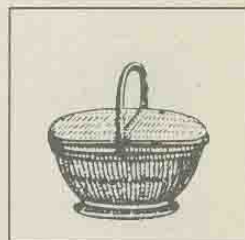
- Všímaj si obaly. Radšej ako po plastoch siahni po veciach, zabalených v recyklovateľných materiáloch (papier, lepenka, sklo, kovy). Odmietni igelitky, aj keby ti ich ponúkali zadarmo - na smetiskách ich končia milióny. Namiesto nevratných fliaš používaj zálohované fľaše - finančný rozdiel je podstatný (pri PET fľašiach až 5 korún na kus). Vratné sklené fľaše zaťažia rozpočet i zdravie menej ako umelohmotné vrecká, hliníkové plechovky alebo obaly tetrapak. Veci, ktoré nepodliehajú skaze, možno kúpiť vo väčších baleniach. Ušetrí sa tým obal, viacnásobná cesta do obchodu i peniaze.

- Vyhýbaj sa plastom. Málokto z nich sa dá recyklovať, na skládkach sa ťažko rozkladajú a pri spaľovaní niektorých sa uvoľňujú prudko jedovité látky - dioxíny. Pri výrobe penového polystyrénu a obalov z neho sa používajú freóny, narušajúce ozónovú vrstvu. Papier či celofán sa rozloží bezo zbytku, nie však plastový kelímok.

- Odmietni jednorázové predmety. Boli vyrobené na to, aby sa z nich po jednom či dvoch použití stal odpad a človek musel znovu siahnuť do vrecka. Plastový riad a príbor, jednorázové plienky či dokonca fotoaparáty, žiletky a perá, v ktorých sa nedá vymeniť tuha - to všetko možno niečím nahradiť. Elektrický zdroj poslúži lepšie ako batérie, pri ktorých výrobe sa spotrebuje 50 x viac energie, ako potom samé poskytnú a ktoré po zahodení zamoria pôdu kadmíom či olovom.

- Používaj veci znovu a znovu. Ak už oblečenie či hračky nepotrebuješ, vždy ich možno niekomu darovať (napr. charitatívnym spoločnostiam), zanešať na detskú burzu či do obchodu s obnoseným šatstvom.

- Kompostuj a recykluj. Ak máte záhradu, využij v nej biologický odpad z domácnosti, ak máte v byte priestor, triedte papier, hliník, konzervy...

*Recyklovaný
papier je až
o tretinu
lacnejší, ako
tradičný papier
biely. Dnes je
prestížnou
záležitosťou
používať
vo firemnej
korešpondencii
recyklovaný
papier.*

VÝŽIVA

Dáva nám silu pohybovať sa, pracovať a vôbec žiť. Ovplyvňuje nielen naše zdravie, ale aj náladu.

Ako ju získavame?

- využívame poľnohospodárstvo, pestujeme rastliny na poliach
- chováme zvieratá v zajatí, lovíme a chytáme ich vo voľnej prírode a na mori

Na vypestovanie obilia, ovocia či zeleniny potrebujeme 20 x menej zdrojov, ako na výrobu rovnakého množstva mäsa.

Čo sa deje?

- veľké plochy poľnohospodárstva s monokultúrami prispievajú k zániku pestrej vidieckej krajiny, umožňujú eróziu, ničia jej stabilitu a ohrozujú jej hospodárenie s vodou
- množstvo chemikálií, ktoré v poľnohospodárstve používame, vráti sa nám cez potravinový reťazec priamo na náš tanier
- pri spracovaní potravín do nich dodávame ďalšie cudzorodé prvky. Prívetá chemických látok podporuje vznik alergických ochorení
- fosfáty, ktoré sa používajú ako hnojivá, znečisťujú rieky a moria, zapríčiňujú bujnenie rias a zánik života vo vode.
- Keďže sa často živíme mäsitou stravou, prvotné produkty (napr. obilie) nekonzumujeme my, ale ide na výkrm zvierat a tým sa zvyšujú naše finančné výdavky.
- Tzv. živočíšna výroba núti žiť zvieratá vo veľmi krutých podmienkach. Podľa niektorých odborníkov zapríčiňuje mäsitá strava rôzne civilizačné choroby, vrátane alergií.

Ako môžeš pomôcť?

- Žiadať vo vašom obchode zdravé potraviny a ich presné označenie. Sleduj obaly potravín a vyberaj si podľa obsahu uvedených látok. Slová "prifarbené, aromatizované" vždy znamenajú určité riziko.
- Uprednostni biopotraviny, ktoré boli vypestované organickými metódami a bezmäsitú stravu s množstvom ovocia a zeleniny.
- Ak máte záhradu, pomôž rodičom pestovať rastliny organicky.
- Jedávaj striedmo, nezahadzuj potraviny. Na svete ešte stále umierajú ľudia od hladu.
- Skús obedziť hamburgery, hotdogy, hranolky.

PRALES

Prales je bohatý ekosystém, rozprestierajúci sa v prstenci okolo rovníka - miesto, kde žijú milióny druhov stromov, bylín, zvierat, vtákov i hmyzu a tisíce pôvodných obyvateľov. Vytvára zložitú pavučinu života, kde všetko so všetkým súvisí.

Čo pre nás znamená?

- Dáva nám kyslík a pohlcuje oxid uhličitý. Len samotný amazonský prales vytvára 40 % všetkého kyslíka, ktorý na Zemi vzniká.

- Je zásobárňou vody - jej dôležitou prestupnou stanicou v kolobehu prírody. Ochráňa krajinu pred odlesnením a vznikom púští, stabilizuje svetovú atmosféru a podnebie.

- Vytvára obrovskú galériu - génovú zásobáreň živých organizmov

- Dáva nám rastliny pre lieky (rakovina), stovky plodín a korení

Kto a čo ničí pralesy?

- drevárske spoločnosti, vytínajúce stromy často iba pre veci na jedno použitie (paličky na jedenie, lešenie drevotriesku), alebo pre farebné dreva na nábytok, nahraditeľné inými

- zakladanie fariem pre plodiny (káva, banány) a pastvín pre dobytok, ktorý sa potom lacno vyváža na hamburgery do zahraničia

- stavby diaľnic, mamutie vodné elektrárne, ťažba kovov. Hoci sa priehrady v priebehu jednej generácie zanesú naplaveninami, treba kvôli nim vysídliť desaťtisíce ľudí.

Čo sa deje?

Výrub a vypaľovanie odstráni stromy. Dym z požiarov prispieva do atmosféry jednou pätinou oxidu uhličitého, zapríčiňujúceho skleníkový efekt. Po odlesnení začne erózia a odplaví sa tenučká vrstva úrodnej pôdy, takže farmári musia po roku-dvoch klčovať ďalšie územia. Pôda bez rastlín nedokáže odolávať prudkým záplavám. Z územia zmiznú všetky živočíchy a rastliny. Výrub pralesa bude mať za následok dramatické klimatické zmeny, uragány, znehodnotenie rozsiahlych území a vznik púští. Ak bude rýchlosť výrubu pokračovať tak, ako doteraz, ešte za nášho života padne posledný strom z pralesov.

Ako môžeš pomôcť?

- Ochranu pralesov začni ochranou našich lesov.

- Nekupuj žiadne výrobky, pochádzajúce z pralesov - hlavne tie z tropického dreva.

- Zorganizuj v škole karneval s maskami pralesných zvierat.

- Zaujímaj sa o tropický dažďový prales. Kontakt:

Rainforest Action Network 301, Broadway, Suite A, San Francisco, CA 941 33 USA

Japonci

denne odhodia

16 miliónov

paličiek na jede-

nie a každý tretí

strom z pralesa

padne kvôli nim.

MORE

*Každý deň
sa pri love
tuniakov chytí
do ponorných
sietí a zadusí
približne 1000
delfínov.*

*Morské živočíchy
umierajú aj na
následky
zadusení sa
plastami.*

More je kolískou života, spomaľovačom uragánov a najväčším výrobcom kyslíka. Na jeho brehoch vznikli dávne civilizácie, pretože oddávna poskytovalo ľuďom potravu a prácu.

Čo nám dáva?

- kyslík na dýchanie, pohlcuje oxid uhličitý
- prírodnú potravu - ryby, riasy
- stabilizuje klimatické procesy a znižuje nebezpečenstvo prudkých podnebných zmien

Čo ho ničí?

- more sa stalo odpadovou stokou pre jedovaté a rádioaktívne odpady. Aj priemysel, poľnohospodárstvo a doprava denne prispievajú k jeho znečisteniu.
- nedbalosť ľudí pri ťažbe ropy spôsobuje ropné havárie
- fosfáty z poľnohospodárstva a domácností zapríčiňujú premnoženie rias, vyčerpanie kyslíka a smrť ostatných živočíchov

Čo sa deje?

Jedovaté látky, premnožené riasy a ropné škvrny znižujú schopnosť morskej vody vyrábať kyslík. Jedy sa dostávajú do potravinového reťazca a dochádza k poškodeniu morských živočíchov. Ľuďom, ktorí takéto ryby jedia, sa rodia choré deti. Morské živočíchy hynú. Delfíny sa zadusili v podvodných sieťach, veľryby lovia Nóri i Japonci napriek zákazu. Tisíce zvierat zahynie, pretože sa zadusí plastami z mora, iné, napríklad aj tulenie mláďatá, lovia ľudia kvôli kožušinám.

Ako môžeš pomôcť?

- Nepoužívaj umelé hmoty, hlavne PVC.
- Podporuj organické poľnohospodárstvo, ktoré neznečisťuje rieky chemikáliami.
- Je lepšie jazdiť na aute s katalyzátorom, pretože vznikne menej škodlivín, pôsobiacich na oceány.
- Nepoužívaj pracle a čistiace prostriedky s fosfátmi.
- Kde len môžeš, šetrí energiou.
- Používaj recyklovaný papier, ktorý šetrí vodu a jej čistotu.
- Nevylievaj do kanalizácie nebezpečné tekutiny.
- Staň sa členom ochranárskej organizácie, ktorá bojuje za čistotu morí.

Kontakt:

Greenpeace, PO BOX 58, 814 99 Bratislava.

VODA

Voda je základná podmienka života, miesto jeho vzniku a neustály kolobeh v prírode.

Čo nám dáva?

- možnosť prežitia pre nás samých
- možnosť zachovania lesov, ekosystémov, života na celej Zemi
- je nutnou podmienkou pre všetky naše činnosti - od tých, čo robíme doma až po priemyselnú a poľnohospodársku výrobu
- tvorí prírodný kolobeh, ktorý zabezpečuje stabilitu a stimuluje prudké prírodné zmeny
- spája ľudí, štáty i kultúry
- chráni nás pred chorobami, umožňuje hygienu

Čo ju ohrozuje?

- ťažba nerastov, banská činnosť, doprava i priemysel
- denne do nej vylievame milióny ton odpadov
- poľnohospodárstvo ju znečisťuje chemikáliami i živočíšnymi odpadmi
- zo skládok presakujú jedovaté látky
- zamorujú ju havárie pri akejkoľvek ľudskej činnosti
- mestá bez čističiek odpadových vôd, množstvo pracích práškov vo vode znamenajú nebezpečenstvo pre život v riekach a moriach
- regulácia riek, meliorácie, odlesňovanie, odvodňovanie, narúšanie prírodného kolobehu
- nadmerné míňanie vody

Čo sa deje?

Vodu svojou činnosťou znečisťujeme a zamorujeme tak všetky oblasti, kadiaľ preteká, ale aj prechádza ako para. Znečistená voda a kyslé dažďe ohrozia prírodné ekosystémy a do nášho potravinového reťazca sa dostanú škodlivé látky. Vodu, ktorá bola pôvodne bez znečistenia, treba za drahé peniaze čistiť a jej cena stúpa.

Cez betónové korytá riek s rovnými brehmi odtečie voda veľmi rýchlo z nášho územia a zavlažovať musíme aj polia, ktoré jej mali predtým dostatok. Narušenie prírodného kolobehu a rýchle striedanie záplav a sucha ohrozí lesy a spôsobí klimatické zmeny.

Ako môžeš pomôcť?

- Neplytvaj vodou. Ak si dáš krátku sprchu miesto kúpeľa, ušetríš dve tretiny vody. Ani auto netreba umývať s hadicou, ale s vedrom. Polievať trávnik je najlepšie ráno a večer, nie na obed, kedy sa vyparí najviac vody.
- Znečisťuj vodu. Skoro všetky chemikálie, používané v domácnosti, možno nahradiť bezpečnejšími prostriedkami. V obchode si pýtaj čistiace prostriedky bez fosfátov či bez chlóru.

Aj keď voda pokrýva dve tretiny zemského povrchu, všetka sladká voda v jazerách a riekach tvorí len jedno percento a z nej je len jedno percento pitnej vody.

- Šetri všetky výrobky z papiera a lepenky, recykluj papier a radšej kupuj papier bielený kyslíkom, nie chlóróm - zabrániš tak znečisteniu riek.

- Ak zbadáš vo vode znečistenie, nahlás ho čím skôr Vodnej strážii alebo Vodohospodárskej inšpekcii. Upozorni každého, koho uvidíš vylievaj odpady do potoka či jazera, že nekoná správne.

- Každú jar vyčisti s kamarátmi niektorú studničku v lese - môžete si spraviť výlet s "otváraním" studničiek.

- Pripoj sa k organizácii, ktorá ochraňuje rieky.

Kontakt:

Slovenská riečna sieť, Godrova 3/b, 811 06 Bratislava, T, FAX: 07/ 313 968

Podunajsko, ZO SZOPK Bratislava, Godrova 3/b, 811 06 Bratislava, T, FAX: 07/ 313 968

DOPRAVA

ANU DOPRAVY

Doprava je krvným obehom našich aktivít. Je ako voda - nemožno ju zastaviť, možno ju však usmerniť.

Čo sa deje?

Autobily vytvárajú počas jazdy exhaláty a tie prispievajú k vzniku smogu, prízemného ozónu a skleníkového efektu; kyslých dažďov. Ohrozené nie je len ľudské zdravie, ale aj rastliny a pamiatky. Míňajú sa neobnoviteľné prírodné zdroje. Negatívne pôsobia aj hluk a vibrácie. Plochy automobilovej dopravy (parkoviská, cesty, garáže a mnohé iné) zaberajú veľmi veľa miesta, na ktorom by mohli byť parky, byty či ihriská. Kvôli doprave sa búrajú celé časti miest i historické jadrá. Každoročne zahynú na cestách státisíce ľudí.

Osobné auto, ktoré mesačne prejde 1500 kilometrov, uvoľní ročne do ovzdušia až 120 ton CO₂, prispievajúceho k skleníkovému efektu.

Ako môžeš pomôcť?

- Presvedč rodičov, aby čo najmenej používali auto.
- Používaj verejnú dopravu - autobusy, električky, trolejbusy, vlaky.
- Ak si proti kamiónovej doprave, ktorá znečisťuje mestá, napíš o tom na magistrát alebo obecný úrad list.
- Daj prednosť miestnym výrobkom - nebolo ich treba prevážať zďaleka autami, ktoré znečisťujú ovzdušie.
- Ak je v tvojom meste málo cyklistických chodníkov a deti nemôžu bezpečne jazdiť, napíš starostovi, že sa ti to nepáči.
- Jazdi na bicykli alebo chodievaj pešo - tak neznečistiš vzduch.
- Pripoj sa k organizácii, ktorá bojuje za ekologickú dopravu.

Kontakt:

MV SZOPK, Zora Pauliniová, Godrova 3/b, 811 06 Bratislava,
T, FAX: 07/ 313 968
Enduro, pracovná skupina pre motoristické aktivity, Kolónia 606,
905 01 Senica, T: 0802/ 5621, FAX: 0802/ 4070

Deväťero moderného vodiča

1. Pri každom čakaní dlhšom ako 30 sekún vypínam motor. Do ovzdušia sa tak dostane o 20 % menej oxidu uhoľnatého a o 7 % menej oxidov dusíka.
2. Nepoužívam auto na krátke vzdialenosti. Studený motor spotrebuje o 40 % paliva viac, plodí viac škodlivín a rýchlejšie sa opotrebuje.
3. Jazdím plynule. Zbrklá jazda typu brzda - plyn zvyšuje spotrebu paliva a množstvo emitovaných častíc azbestu z brzdového a spojového obloženia. Azbest spôsobuje rakovinu pľúc.
4. Nepoužívam auto v meste pre svoje pohodlie. Vo väčšine miest prispievajú autá 60 - 80% k znečisteniu ovzdušia.
5. Nejazdím sám. Využívam auto na prepravu viacerých osôb.
6. Používam bezolovnatý benzín.
7. Dbám na technický stav svojho vozidla.
8. Neznečisťujem vodu ani pôdu.
9. Som ohľaduplný.

VZDUCH

Vzduch je belasý obal okolo Zeme, ktorý ju chráni. Bez kyslíka a bez ochrannej ozónovej vrstvy by nevznikol život a teda ani my.

Čo ho ničí?

- exhaláty z tovární, hút, elektrární, komínov a dopravy
- obrovské požiare pralesov, veľké chovy dobytky
- používanie freónov a in príbuzných látok či letecká doprava, ktorá narúša ozonosféru

Čo sa deje?

Za bezvetria vzniká z exhalátov z priemyslu a dopravy smog, skladajúci sa z oxidu siričitého, oxidov dusíka, zložitých uhľovodíkov a popolčeka, ktorý nazývajú aj smogom londýnskym alebo zimným. Ohrozuje zdravie ľudí a zle pôsobí na rastliny. Exhaláty sa v ovzduší zmiešajú s vodou a menia sa na kyseliny. Kyslý dážď potom ničí lesy, polia, jazerá a pamiatky; u detí vyvoláva dýchacie ťažkosti.

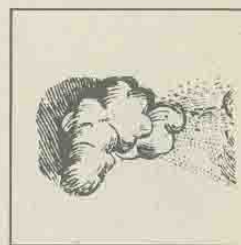
Letný smog vzniká všade tam, kde je veľa dopravy a z oxidov dusíka a uhľovodíkov sa za prítomnosti svetla vytvára prízemný ozón, ktorý je pre ľudí a rastliny veľmi jedovatý.

Iné plyny (oxid uhličitý, oxidy dusíka a metán) zapríčiňujú skleníkový efekt. Teplo, ktoré Zem prijme, neprepúšťajú naspäť do vesmíru. Prehriatie zeme (globálne otepľovanie) vyvolá stúpnutie hladiny morí a ohrozi krajiny na pobreží.

Freóny zo sprayov, chladničiek a z výroby polystyrénu ničia ozónovú vrstvu, ktorá nás chráni pred ultrafialovým žiarením. Toto žiarenie ohrozuje všetky živé organizmy, u ľudí a zvierat môže zapríčiniť slepotu a rakovinu kože; u rastlín pokles úrody a ohrozenie lesov.

Ako môžeš pomôcť?

- Šetri energiu, kde len môžeš!
- Každý ušetrený kilometer jazdy autom prospeje atmosfére.
- Používaj verejnú dopravu, jazdi bicyklom.
- Viacnásobne používaj výrobky alebo ich recykluj. Ušetri sa tým nielen energia na ich vyrobenie, ale aj spálenie.
- Upozorni ľudí na stromy a historické pamiatky, ohrozené kyslými dažďami.
- Nepoužívaj žiadne freónové spraye.
- Nepoužívaj jednorazový riad a plastické obaly; vyhýbaj sa bufetom, kde požívajú plasty a polystyrén.
- Žiadaj, aby sa recykloval freón z použitých chladničiek.
- Vysádzaj stromy a chráň ich, bojuj proti vypaľovaniu pralesov a znečisťovaniu mora.
- Pripoj sa ku kampani za záchranu ozonosféry. Kontakt: Deti Zeme, Lenka Zentková, Sklodowskej 4 851 05 Bratislava, T: 07/ 819 324

*Molekula
freónu, ktorá
dosiahne ozónovú
vrstvu, potrebuje
100 rokov na to,
aby sa rozložila a
stala neškodnou.*

ZVIERATÁ

Sú to živé tvory, rovné s nami v bolesti i v utrpení. Využívame ich a prispevame k ich vyhubeniu - ak však vymrú ony, vymrieme aj my.

Prečo a ako ich ľudia ohrozujú?

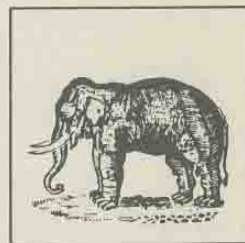
- v boji proti "škodcom", hoci každé zviera má na Zemi svoje miesto
- tým, že zasahujú do miest, kde zvieratá žijú
- z poľovnickej vášne
- v snahe získať potravu, kožu a kožušiny, tuk a kly
- používajú sa na výskumy nielen v zdravotníctve, ale aj v kozmetike

Čo sa deje?

Priamym lovom i zánikom celých krajinných celkov sú ohrozené stovky druhov živočíchov. Zvieratá vymierali vždy, ale odkedy ich začal prenasledovať človek, narušila sa prírodná rovnováha a tento proces sa veľmi zrýchlil. Premnožujú sa živočichy, ktoré nie sú na určitých miestach pôvodné a robia tam škody (králiky v Austrálii). Zvieratá však vystavujú utrpeniu a zabíjajú ich aj kvôli kožušom alebo testovaniu kozmetických prípravkov.

Ako môžeš pomôcť?

- Chráň všetky živočichy - každý z nich má svoju cenu.
 - Chráň všetky miesta, ktoré sú domovom ohrozených živočíchov.
- Bojuj za zastavenie chemického znečistenia, ktoré zapríčiňuje hynutie lesov, znečistenie riek a hromadenie jedov v organizme zvierat.
- Nikdy neplaš vtákov, nevyberaj vtáče hniezda a nedotýkaj sa ich rukami. Postav vtáčiu búdku a v zime vtáky prikrmuj.
 - Nezahadzuj v lese konzervy - srnky a iná zver by si na nich mohli porezať jazyk. Ohroziť ich môže aj to, ak zjedia nedopalky, kúsky polystyrénu alebo plastov.
 - Bojuj za zastavenie poľovačiek pre športové účely a trofeje.
 - Nekupuj žiadne výrobky z chránených a ohrozených druhov (kožušy, veci zo slonoviny či korytnačiny, koraly).
 - V drogérii si radšej vyber výrobok netestovaný na zvieratách (označený bielym zajačikom v čiernom trojuholníku alebo nadpismi "Cruelty free" - bez krutostí, "Never tested on animals" - netestované na zvieratách, "Animals friendly" - priateľské k zvieratám).
 - Adoptuj si zviera v zoologickej záhrade.
 - Prípoj sa k organizácii, ktorá bojuje za práva zvierat. Kontakt:
Sloboda zvierat, poste restante pošta 57, 850 07 Bratislava alebo
Sloboda zvierat, poste restante, 040 01 Košice 1, T: 095/ 325 49, FAX: 095/ 762 118
Spolok na ochranu zvierat, PO BOX 5, pošta 59, 850 09 Bratislava
Slovenská herpetologická spoločnosť, Gorkého 6, 811 01 Bratislava, T:
FAX: 07/ 364 665

*Holub sťahovavý
tvoril pri preletoch
ešte v 19. storočí
také krídle, že na
niekoľko hodín
zatienili slnko.
Posledného
zastreli v r. 1907*

Desatoro chovania sa k zvieratám,

ktoré zostavil Zdeněk Veselovský, dlhoročný riaditeľ Pražskej ZOO

1. Oslobodíme sa od akéhokoľvek predsudku voči zvieratám - žiaden živočích nie je iba škodlivý alebo iba užitočný.
2. Nedegradujeme ich a nerobíme z nich karikatúry pre našu zábavu.
3. Zvieratá v ľudskej opatere musia mať zaistené všetky dôležité fyzické podmienky svojho životného prostredia s prirodzenými sociálnymi vzťahmi.
4. Nemali by sme chovať tie zvieratá, ktoré sa nemôžu ľahko prispôbiť nášmu životnému štýlu.
5. Priamym prenasledovaním a využívaním a rovnako aj ľudskými zvýšenými nárokmi, ohrozujúcimi ich prirodzené prostredie, by sme nemali spôsobovať vyhuby živočíšnych druhov.
6. Využitie zvierat na športové účely by nemalo viesť k bolesti a úplnému vyčerpaniu.
7. Nepoužívajme zvieratá na pokusy, ktoré nie sú riadne odôvodnené, premyslené a nutné pre naše poslanie.
8. Domáce zvieratá, ktoré nám poskytujú výživu, nesmú byť chované v prostredí, ktoré im spôsobuje utrpenie.
9. Nehubme zvieratá kvôli získaniu luxusných výrobkov, ako je slonovina, plžmo, kožušina a koža.
10. Nenúťme zviera k povinnostiam, ktoré nezodpovedajú jeho telesným možnostiam alebo ich prekračujú.

Priateľim Ťa so Zemo

o kamarátstve

bez ktorého Ťa nedá žiť

Bibiana